

A szorítóujjas rögzítés geometriai és dinamikai elemzése a burgonyaültető gép esetében

Geometric and dynamic analysis of the clamping finger attachment for the potato

Dr. ILYÉS Szilárd

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Műszaki és Humántudományok Kar / Sapientia University,
Faculty of Technical and Humanities Sciens / Marosvásárhely /
Târgu Mureș, 540485, O.p. 9, C.p. 4, Șoseaua Sighișoarei 1C, Tel.: +40 265 208 170,
Fax: +40 265 206 211, E-mail: office@ms.sapientia.ro, www.ms.sapientia.ro

Kivonat

A cikkemben bemutatom a szorítóujjas szerkezet működését az erről elnevezett burgonyaültető gépről, amely gépelem a gyártásától kezdődően, kisebb technikai fejlesztési trükkök alkalmazásával elérte a mai ismert formát. A geometriai és dinamikai fejlesztések szemléltetése mellett, felvázolok még három továbbfejlesztési lehetőségét ennek kulcsfontosságú gépelemnek, amelyek egyúttal további kutatások alapját képezik.

Kulcsszavak: burgonyaültető, szorítóujjak, adagolószerkezet, erő, fejlesztés

Abstract

In my article, I introduce the clamping-finger device element, (from the after him named potato planter), that element have been achieved the today format - starting from its production - by using small technical development tricks. In addition to illustrating the geometric and dynamic developments, I outline three further possibilities for further development of this key machine element, which is can be at the same time form the basis for further research.

1. BEVEZETÉS

Az agrártudományokat kiszolgáló mezőgazdasági gépészet a gyakran egyszerűnek tűnő műszaki megoldások fejlesztésével egyértelműen hozzájárul a már létező munkagépek munkaminőségi paraméterei javításához.

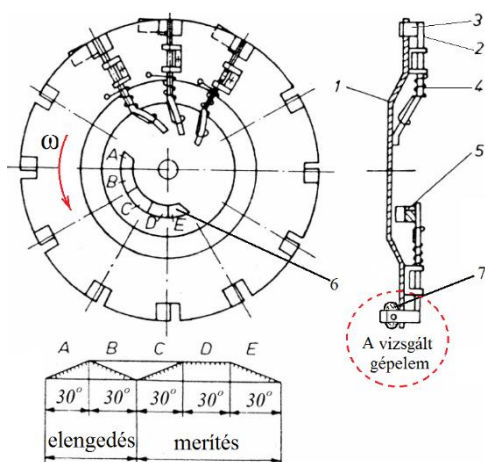
A dolgozatban bemutatok egy aránylag egyszerűnek tűnő kis gépelemet: a szorító ujjas szerkezetet (az erről elnevezett burgonyaültető gépről), amelynek működési hatékonyságnövelését a gyártása kezdetétől napjainkig kisebb technikai fejlesztési trükkök alkalmazásával érték el.

Ez az adagolórendszer a világszinten ismert különböző típusú burgonyaültető gépek széles palettáján elsősorban Kelet Európában terjedt el a néhai gyártó és fejlesztő Csehszlovák iparnak köszönhetően. Napjainkban kikapacitású (2 soros) kivitelezésben az utód Szlovák gyártmány-, többsoros kivitelezésben az Ausztrál gyártmány ismeretes. Szerkezetük azonban nem sokat változott.

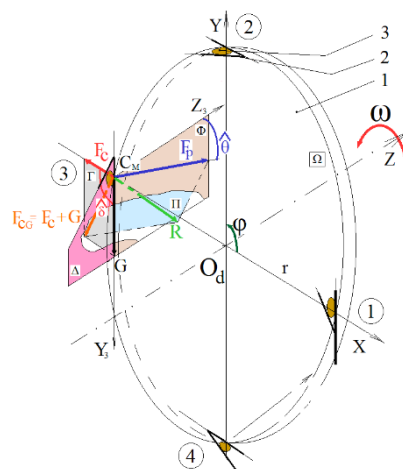
2. A SZORÍTÓ UJJAS BURGONYAÜLTETŐ GÉP RÖGZÍTŐ SZERKEZETÉNEK ELEMZÉSE

A szorítóujjas burgonyaültető gép adagolószerkezetének a felépítését és működését az *1. ábra* szemlélteti [1]. Az *1-es* vetőtárcsa a gumótartályra rögzített és álló *6-os* vezérlőív körül forog, meghajtását lánc áttételeken és egy Norton sebességváltón keresztül kapja a meghajtó keréktől. A vetőtárcsára szerelt általában 12 db. szorítóujj működése a következő: a *2-es* elfordítható tengely végén a *3-as* szorítóujj az *5-ös* bütyöktől van vezérelve a *4-es* torziós rugó ellenében és a *7-es* gumót rögzíti. A *6-os* vezérlőpálya az *A, B, C, D, E* szakaszok alapján a szorító ujjat a gumótartályba merüléskor

csukja, felfelé merítéskor nyitja, majd a gumót megszorítja, aztán az ejtő csatorna felett újra nyitja. A szorítóujjak működésének az elemzése a gumó elengedési szakaszában történik (1. ábra A szakasz, illetve 2. ábra. 3-as pozíció), ahol a C_M tömegközponú gumóra a meghatározó erők mellett (4. ábra) a szorító ujj és a tárcsa különböző geometriai formái is befolyásoló tényezők.

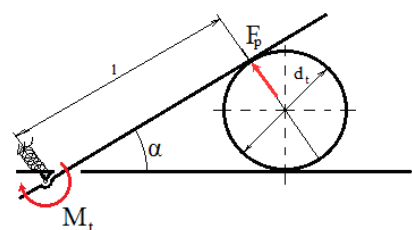
1. ábra Szorító ujjas adagolórendszer [1]

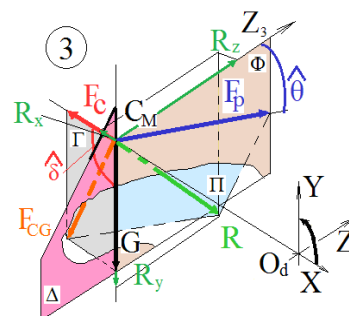
2. ábra Az erők hatása az ejtés pillanatában

Az XYZ derékszögű koordináta rendszerben r sugarú, $\varphi = \varphi(t)$ [rad] elfordulási szöggel jellemzett C_M pontba koncentrált eredő R erővektor iránya függ a gumó d_t [m] átmérőjétől (θ [rad] nyitási szög), a gumó tömegétől (súlyerő), a vetőtárcsa ω [rad/s] forgási sebességétől. Az F_c centrifugális- és G súlyerő közötti δ változó szög kifejezhető a C_M pozíciójának a φ szöggel:

$$\delta = \frac{3\pi}{2} - \varphi \quad (1)$$

3. ábra A szorító ujj nyomó ereje

4. ábra Az R eredő erő iránya az ejtés pillanatában

Ha $\gamma = \gamma(t)$ az (F_{CG}, F_p) közötti változó szög (4. ábra), akkor az F_{CG} és R eredő erők kifejezése a következők:

$$F_{CG} = \sqrt{F_c^2 + G^2 - 2 \times F_c \times G \times \sin \varphi}, \quad R = \sqrt{F_{CG}^2 + F_p^2 + 2 \times F_{CG} \times F_p \times \cos \gamma} \quad (2)$$

Az F_p erő kifejezése a 3. ábra alapján a következő:

$$F_p = \frac{k \times \alpha}{l} \text{ [N]}, \quad F_c = m \times \omega^2 \times r \text{ [N]}, \quad G = m \times g \text{ [N]} \quad (3)$$

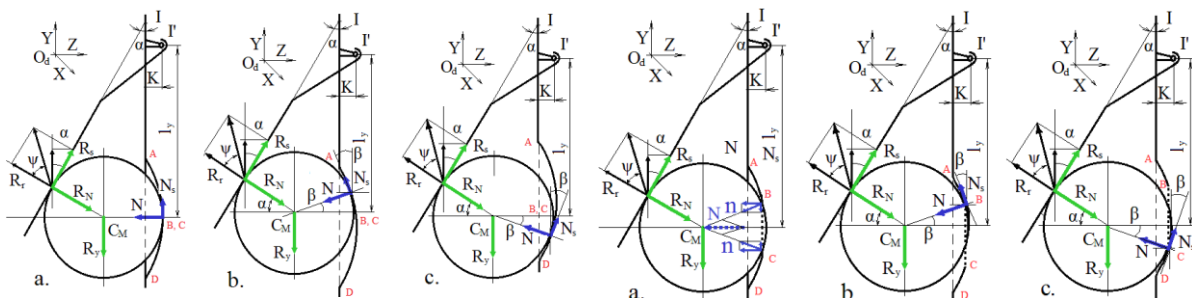
ahol: k [m/rad] - a torziós rugó karakterisztikája (amennyiben állandó), α - a szorító ujj nyitási szöge [2], l - a szorító ujj hossza a forgási tengely és a burgonyát támasztó pont között.

Az R vektor $\{R_x, R_y, R_z\}$ komponenseivel kifejezhető R_N (fentebbi F_p) szorító ujjra merőleges erő az $R_y R_z$ síkban. Az R_y és R_N között lévő szög értéke $\pi/2 \pm \alpha$ (5.a. ábra). Ha az F_c nem elhanyagolható, akkor az R_N -nek az $R_x R_y$ síkban való R_x vetületét is kell vizsgálni. (Ez egy másik elemzés témája.)

A 5.a. ábra szerinti minimum pontban, az erőegyensúly feltételei azonosak a lapos vetőtárcsa esetében fennálló feltételekkel:

$$N = \frac{R_N \times \cos\psi}{\cos(\psi - \alpha)}, \text{ és } R_N \geq \frac{R_Y}{\mu + \operatorname{tg}(\psi - \alpha)} \quad [3]; \quad (4)$$

A vetőtárcsa és a szorítóujjak geometriájának hatásai is kihatnak a gépelem működésére. Az első fejlesztés alkalmával a sík vetőtárcsára konkáv (öblös) geometriai formát nyomtak amelyben a gumók jobban helyezkednek (5. ábra). Az AB rész aktív a merítés alatt (5.b. ábra), a CD az egyensúly megtartásától a szabadon engedésig tartó rész (5.c. ábra), a B minimum pont (5.a. ábra) egy sajátos eset, ami gumó egyensúlya szempontjából megfelel az eredeti lapos vetőtárcsa feltételeinek.

5. ábra A gumó egyensúlyi állapota öblös felületű vetőtárcsán. a. Minimum ponton; b. Átmeneti állapotban a merítés után; c. egyensúlyban

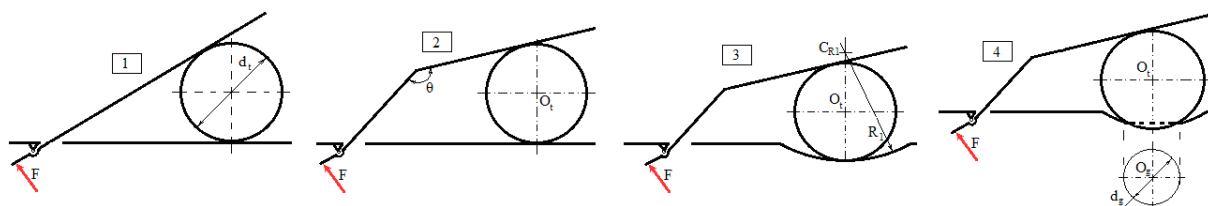
6. ábra A gumó egyensúlyi állapota öblös felületű és lyukasztott vetőtárcsán. a. stabil egyensúly állapotban; b. átmeneti állapotban; c. egyensúly állapotban.

A következő fejlesztés a gumók megtartására kialakított öblök minimum pontjának a meglyukasztása volt (6. ábra), amellyel nem csak a geometriai formából adódó csúszási szöveget változtatták meg, hanem egy relatív kényszer hoztak létre a stabilitás növelése érdekében. A rögzítés során a gumó az addig használt egy pontban történő súrlódási erő helyett egy d_g sugarú körgyűrűre fekszik a BC szakaszon (6.a. ábra). Ebben az esetben (6.a. ábra, 8.b. ábra) a d_g átmérőjű furatra az n egységnyi erővektorokból álló N erőre a következő összefüggés írható:

$$N = \sum n_z = \pi \times d_g \times n \times \cos\beta \quad (5)$$

Az egyensúlyi helyzetek az A és B pontok között (6.b. ábra) valamint a C és D pontok között (6.c. ábra) ugyanazokra az esetekre vezethetők vissza mint az 5.b., 5.c. ábrákon.

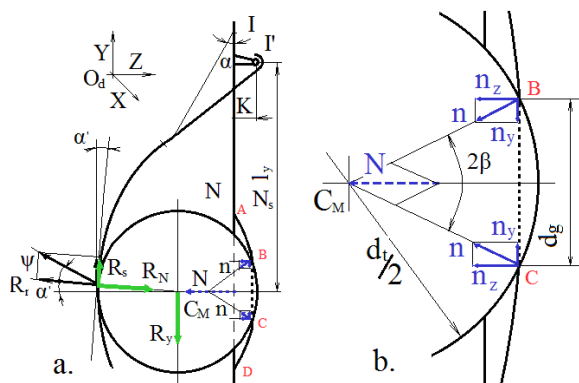
A vizsgált szorítóujjas burgonyaültető gépeknél a különböző gyártók (MARS Csehszlovák, SK2-130 Szlovák, DOBMAC Ausztrál), eddig a megoldásig fejlesztették a gumók rögzítését. A 7. ábra szemlélteti a szorítóujjas mechanizmus fejlődését a most is gyakorlatban lévő megoldásig.

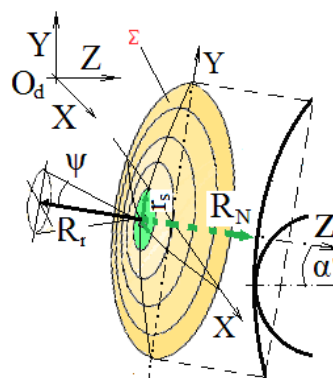
7. ábra A szorítóujjas adagolórendszer fejlődési folyamatának ábrái

A továbbiakban bemutatódik három továbbfejlesztési lehetőség. A 8. ábra szemlélteti a lapos felületű szorítóujjakon végezhető ívesítés lehetőségét, amely során a rugó által keltett R_N nyomóerő vektor irányítása az N támaszvektorával kisebb eltérési szöget zár be, tehát a szorító felületek geometriai formái a gumó stabilabb megtartásának kedveznek.

A következő lehetséges javítás a szorítóujjak lemez felületének öblössé alakítása (kanalásítása), ami különösen az OY tengely irányú (de lefelé történő) haladási irányra merőleges OX tengely irányú (de a jelöléssel ellentétes irányítású) F_C centrifugális erő hatását támasztja szembe (9. ábra). Ez a megoldás nagyobb szögsebességet engednek meg a vetőtárcsának, jobban ellen tart a centrifugális erőnek, a vetőtárcsa szögsebesség növelhető a gumók tartályon belüli rongálódási határán belül.

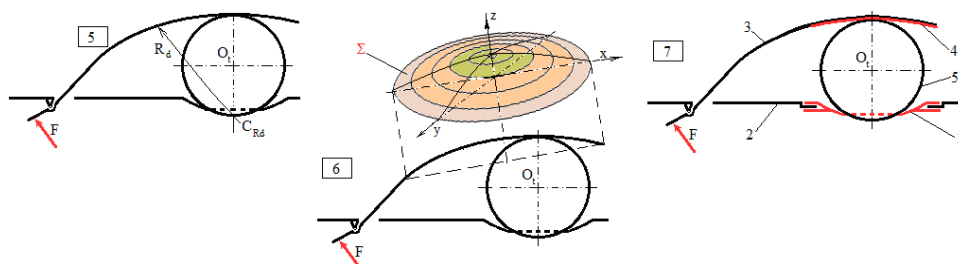
8. ábra A gumó egyensúlyi állapota öblös felületű és lyukasztott vetőtárcsán, ívelt szorítóujjal.
a. stabil egyensúly állapotban; b. részletrajz

9. ábra A gumó egyensúlyi állapota öblös felületű és lyukasztott vetőtárcsán, kanalas szorítóujjal

A szorítóujjas megoldás hatékonyságának a növelésére illetve a gépkihasználhatóság javítására lehetséges egy olyan fejlesztés is, amelynél a vetőtárcsa 12 darab öblös lyukasztott felülete cserélhető betétre alakítható (10. ábra). Ez lehetővé teszi a gumók méretcsoportja- (30-40, 40-50, 50-60 mm átmérő), illetve formája szerinti (gömbölyű, ovális, hosszúkás) kiválasztást, ami feltétele az egyenletes terméshozamnak. Ha ezek a betétek fém alapra gumibevonattal készülnek akkor egyrészt nagyobb csúszó súrlódással bírnak, másrészt rugalmasabbak lesznek és kedveznek a tapadó súrlódásnak, ugyanakkor puhábbak mint a fém felület - a gumók sérülésére tekintettel. Ugyanezen célokból a kanalas szorító ujjak is bevonhatóak cserélhető formájú gumiprofillal. A gép szempontjából a legtartósabb, leggazdaságosabb fejlesztési lehetőséget a 6. ábra mutatja be, de a munkapontosság szempontjából valószínű a 7. ábra szerinti fejlesztés a legmegfelelőbb.

A felvázolok lehetséges fejlesztések, a jövőbeli gyakorlati és elméleti elemzéseim alapjait képezik.

10. ábra A szorítóujjas adagolórendszer továbbfejlesztési lehetőségek folyamat ábrái

3. KÖVETKEZTETÉSEK

A szorító ujj ívesítésével a R_N nyomóerő vektor és az N támaszvektor egymással kisebb szöget zárnak be, ugyanakkor a szorító felületek geometriai formája kedvezőbb a gumó megtartásához.

A szorítóujjak kanalasítása a gumóra ható oldal irányú centrifugális erőnek jobban ellen tart, növelhető vetőtárcsa szögsebessége és egyben az ültetési sebesség, a gumók tartályon belüli rongálódása és egyéb agronómiai feltételek betartási határán belül.

Az öblös lyukasztott felület részek cserebetétes átalakítása lehetővé teszi az ültetési gumó fajtának a csoportméretére és formájára történő kedvezést. A kontakt felületek (szorító ujj, cserélhető betét) gumival történő bevonása megnöveli a tapadó- és csúszó súrlódást illetve kíméli a zúzódását.

IRODALOM

- [1] Căproiu, Ș, și col. *Mașini agricole de lucrat solul, semănat și întreținerea culturilor*. Editura Didactică și Pedagogică București. 1982.
- [2] A. Jula. M. Lateș. *Organe de mașini*. Editura Universității Transilvania Brașov. 2004.
- [3] Rus, F. *Masini agricole pentru lucrarile solului, semănat si intretinerea culturilor*. Universitatea Brasov, 1975.